

ZA PROFESOREM MUDr. VOJTĚCHEM GROSSMANNEM *2. 2. 1922 †17. 10. 2004

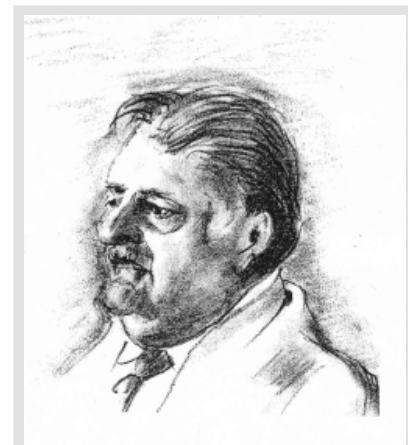
Když jsme před dvěma roky zorganizovali spolu s prof. MUDr. Jiřinou Martínkovou, CSc., symposium věnované 80. narozeninám pana profesora, netušili jsme, že to bude poslední hold, kterého se osobně zúčastní. V úvodním „laudatio“, které jsme nazvali „osobnost prof. MUDr. Vojtěcha Grossmanna v poválečné historii československé farmakologie“, jsem se pokusil zachytit nejen hmatatelné výdobytky jubilantových výzkumů, ale i oprášit ve svých paměťových stopách sem tam něco z toho, co se v nich z naší více jak půl stoleté spolupráce zafixovalo. Teď, kdy se životní kniha pana profesora uzavřela a kdy se mi dostává cti, abych se jménem farmakologické obce a jménem těch, kteří ho měli rádi, poklonil jeho odkazu, se – s pohnutím a s pocitem bezmocnosti nad jednou ze zákonitostí přírody – znovu vracím k tomu všemu, co dávno či méně dávno tvořilo jeho osobnost a co jeho vědecká osobnost vytvořila.

Při rekapitulaci životaběhu pana profesora se téměř samovolně podbízí dvě obecnější historizující skutečnosti. Tou prvou je sama podstata jeho „curricula“, které je typickým obrázkem životních peripetií té vědecké generace, ke které patřil a která působila v naší středoevropské kotlině v druhé polovině minulého století. Konkrétně těch z té generace, kteří se díky době, ve které se narodili, museli postupně proklíčkovat řadou různě žitelných celospolečenských metamorfóz a přesto zůstali svému domovu věrni. Vojtěch Grossmann se narodil v rodině venkovského kantora ve Vlčkovcích na moravsko-slezsko-polském pomezí, kde prožil pár šťastných let první republiky, na své kůži pak pocítil německý zábor pohraničí a nacistické uzavření českých vysokých škol, později po válce – to už v Praze a v Hradci Králové – pak dopady plejád celospolečenských zvratů. Ta druhá historizující platnost vyplývá ze skutečnosti, že je to právě profesor Grossmann, který je jedním z reprezentantů naší farmakologické periody, která ve své době na mezinárodní úrovni proslula jako československá farmakologická škola. Její kolébkou byl poválečný farmakologický kolektiv v pražském Purkyňově ústavu. Z líně těchto laboratoří vyšly prakticky všechny vůdčí osobnosti našich farmakologických pracovišť 50. až 80. let minulého století a i nejedna autorita, která zakotvila natrvalo na renomovaných vědeckých postech ve světě. U zrodu a pak dále u všeho, co z toho po několik deseti-

letí vzházelo byla farmakologická legenda prof. MUDr. Helena Rašková, DrSc., (*1913) a její vrstevník prof. MUDr. PhMr. Zdeněk Votava, DrSc., (*1914, †1990). Mezi vrcholy pyramidy jejich bezprostředních spolupracovníků a následovníků bylo a je pak právě jméno prof. Grossmanna spolu s jeho vrstevníky prof. MUDr. Jiřím Vaněčkem, DrSc. (*1923, †1991), doc. MUDr. Miroslavem Mrázem, DrSc. (*1923, †2004), doc. MUDr. Václavem Trčkou, DrSc. (*1920) a prof. MUDr. Maxem Wenkem, DrSc. (*1926). Každý z nich byl v některé z farmakologických oblastí autoritou „sui generis“. U Grossmanna to nebyl jediný úsek, ale naopak jeho téměř příslovečná mnohotématičnost. Snad to byla jeho válečná chemická erudice, když v době neexistence českých vysokých škol absolvoval po gymnaziální maturitě chemickou průmyslovku a následně byl chemikem ve farmaceutické továrně a pak během studia medicíny jeho demonstrátorské působení na pražské fyziologii u prof. MUDr. Viléma Laufbergera, DrSc., co ho opakovaně svádělo pronikat z rodné farmakologie do řady hraničních oborů: do biochemie, do radiobiologie, do toxikologie, do matematického modelování.

V pražském farmakologickém ústavu po přelomu 40. a 50. let šlo o pracné biochemické přístupy, když se snažil řešit vztahy mezi některými enzymovými systémy a xenobiologií. Tehdy to byla ojedinělá metodologie, dnes je z toho samostatná vědní subdisciplína, směřovaná na zákonitosti v biotransformačních přeměnách léčiv. V další etapě – královéhradecké (1953–1971) – to byly jeho široké výzkumy interakcí léčiv s organizmem zasaženým ionizujícím zářením. Znalosti o nemoci z ozáření byly v té době na úrovni pouhých popisů symptomatologií, šlo tedy i tady o průkopnickou iniciativu. Prof. Zenon Bacq, někdejší vůdčí osobnost evropské radiobiologie, nazval tehdejší výzkumy hradecké katedry farmakologie, v jejímž čele profesor Grossmann stál, základem pozdějšího samostatného oboru radiofarmakologie. V několika následných mezi-etapách, které vyvrcholily během Grossmannova působení ve výzkumném ústavu v italské Pise v roce 1970, se pokoušel vést ruku chemickým syntetikům s cílem vytvářet nová léčivá individua. Jedním z úspěšných příkladů (ve spolupráci s prof. Ing. Jiřím Jarým, DrSc.) byla tvorba nových derivátů prostaglandinů jako potenciálních antiflogistik.

Návrat do Československa byl pro další profesionální osudy profesora Grossmanna přelomovým. Z královéhradecké lékařské fa-



prof. MUDr. Vojtěch Grossmann

kulty byl pro své postoje z období „pražského jara“ exkomunikován a útočištěm se mu staly laboratoře pražského Ústavu experimentální medicíny Československé akademie věd, které byly detašované v Orlických horách (v Olešnici a ve Rzech). Později – po založení královéhradeckého Ústavu experimentální biofarmacie ČSAV v roce 1985 – tyto laboratoře přešly (a s nimi i prof. Grossmann) do tohoto nově se tvořícího vědeckého kolektivu. V rámci výzkumných koncepcí těchto akademických institucí se postupně dostával například k tvorbě a k experimentálnímu ověřování nových radiodiagnostik, k průzkumům netradičních indikací ergotaminových derivátů, k pokusům o ovlivňování některých intoxikačních průběhů (mykotoxiny, cyklosporinová nefrotoxicita), k testování „scavengerujících“ působků, k upřesňování biomatematického modelování farmakokinetiky.

Nebyla to však jen Grossmannova badatelská invence, ze které čerpal nejen z jeho pracovních týmů, ale byla to i nepřeborná nápaditost, když se pokoušel například během svého působení na hradecké lékařské fakultě promýšlet a vylepšovat farmakologické didaktické přístupy a byla to i jeho neúnavná organizační iniciativa, z níž dodnes prosperuje např. fakultní radioizotopová laboratoř a ve své době i celofakultní vivarium.

A nelze nevzpomenout i jeho angažovanost v počátečních bojích při úsilí o vznik královéhradecké farmaceutické fakulty.

Potud výňatky ze strohé faktologie. Na druhé straně jsou osobnostní jedinečnosti, které se nedají vyčíst ani z nadpisů publikací

ani z jejich obsahu. Byl to optimistický elán, kterým dokázal nakazit řadu žáků ať už bývalých studentů medicíny anebo svých farmakologických pokračovatelů, rozestých od Česka až po slovenské Košice. Byla to jeho vrozená nezlomná vůle, jeho příslovečná víra v sebe sama, jeho zarputilost pro věc a jeho bouřlivá pracovitost, které přispěly k tomu, že toho tolik objeveného mohl dokázat a že mohl vydržet nejednu strast, kterou mu osud nastražil, když byl například před téměř padesáti lety upoután po mnoho měsíců na lůžko a málokdo věřil v jeho uzdravení, anebo když v sedmdesátých letech musel opustit katedru, kterou od píky vybudoval a skončil ve výzkumném exilu v Orlických horách s úkolem vybudovat – opět od píky – farmakologickou akademickou laboratoř.

Pro většinu českých a slovenských farmakologů byl prof. Grossmann pojmem jak pro svou nápaditost, tak pro svůj osobitý projev a i jako protagonista široce invenčních diskuzí na kdejakém nejen farmakologickém vědeckém

fóru. Nám, kteří jsme byli panu profesorovi nejbližší, začaly jeho polemiky chybět už brzy po tom, co se před čtyřmi roky rozhodl, že si od experimentální práce odpočine. O to více nám bude chybět teď, kdy již definitivně víme, že není. Skláníme se nad tím, co bylo jeho dílem, děkujeme mu za to, co nás naučil a i za tu víru, že dobrou vědu stojí za to dělat, ať podmínky jsou hostinné či méně hostinné. Mám před očima naše společné bilancování, když se rozhodl svoji aktivitu v našem týmu ukončit. Byla to slova prof. Grossmanna, když si sám přiznával jaké měl štěstí, že to, co chtěl dělat – vědu, pro kterou se cítil zrozen – že tu vědu dělat mohl. Byla to slova prof. Grossmanna, že si uvědomoval štěstí, že měl okolo sebe lidi, kteří mu věřili a kteří mu trvale fandili. A přiznával si i štěstí, že měl vedle sebe nesmírně hodnou ženu, která ho následovala od Prahy přes Hradec Králové, italskou Pisu, Orlické hory až zase do Hradce Králové a že se dožil toho, jak se rodí další a další Grossmannovské generace. Neubráním se, abych

nezveřejnil poslední myšlenku, která mezi námi padla (bylo to na schodišti při jeho loučení s Ústavem), že „dokud budeme trénovat svá centrální ganglia, budeme žít“. Že i tohle své předsevzetí splnil až do posledních chvil, mně došlo, když mně po skonu pana profesora navštívila jeho dcera a předala mi torzo vzpomínek, o které se v posledních letech pokoušel. Byl jsem spolu s ostatními spolupracovníky nemálo dojat, když jsme se dozvěděli, že si On, o kterém bylo známo jakým utrpením pro něho bylo něco nafukat do psacího stroje, že si jako penzista pořídil počítač a že do něho své vzpomínky dokázal nejen vpravit, ale navíc je i doprovodit nádhernými perokresbami. Smůla je – a o to jsme dojatější – že dochovaný strojopis končí odchodem z rodného kraje na studium do Prahy, pokračování se mu při jeho technickém nadání bohužel podařilo v počítači vymazat. Škoda, byl by to krásný doplněk jeho odkazu a nejkrásnější autonekrolog.

prof. Dr. Jaroslav Květina